

ἀνάγλυφα οὐχὶ συνήθη. Ταῦτα πάντα εἶναι ἐκ καλοῦ πωρολίθου καὶ φέρουσιν ἴχνη λεπτοῦ ἀρίστου μαρμαροκονιάματος καὶ βαφῶν. Ἐν τῶν ἀρχιτεκτονικῶν τμημάτων, ὅπερ φέρει γράμματα ἀρχαϊκωτάτης ἐπιγραφῆς, ἐκόμισα εἰς τὸ Μουσεῖον Βόλου. — 2) Ὀλίγα μαρμάρια τμήματα ἀναγλύφων ἐκ μετοπῶν καὶ ζωφόρου, ὧν ἓν παριστᾷ λέοντα σπαράσσοντα ταῦρον, ἕτερα δὲ προέρχονται ἐξ ἐνδυμάτων γυναικῶν, οἷαι τῆς Ἀκροπόλεως αἱ ἀρχαϊκαί. — 3) Μέγα τμήμα βάθρου μαρμαρίνου, ἐφ' οὗ ὑπῆρχε ποτε ἰδρυμένος ἀνδριᾶς χαλκοῦς, ὑπερβαίνων κατὰ τι τὸ φυσικὸν μέγεθος ἴσως ἐκ τούτου προέρχεται τεμάχιον ἐπιγραφῆς μεγάλων γραμμάτων ΕΞΦΑΝΤΟΞ... κτλ. — 4) Στήλαι τινες ἀναθηματικαί, ὧν μία τῆ ENNOΔΙΑΙ, ἑτέρα μὲ ἀνάγλυφον ἄκραν δεξιὴν χεῖρα ἐν εἴδει εὐχομένης. Τοῦτο βεβαιοῖ καὶ ἡ ἐπιγραφή, λέγουσα πλὴν ἄλλων ΕΥΞΑΜΕΝΑΚΑΙ ΚΑΤΑΤΥΧΟΥΣΑ, ἥτοι τυχοῦσα τῶν δι' εὐχῆς αἰτηθέντων. Ἔτεροι στήλαι ἀναγράφουσι διὰ πολλῶν στίχων ψηφίσματα καὶ μάλιστα προξενίας.

Σημειωτέον ὅτι ὁ χώρος οὗτος, ἔνθα ὁ ναὸς τοῦ Διός, κείμενος ἔξω τῶν τειχῶν ἐν ἀρχῇ νεκροταφείου, φαίνεται ὅτι κατειχετό ποτε ὑπὸ ναῶν πολλῶν καὶ ἄλλων συναφῶν οἰκοδομημάτων εἰς μεγάλην περίεξ ἔκτασιν· τὰ χαλκώματα ὑπάρχουσιν εἰς βάθος 2·3 μέτρων. Ἄλλ' ἢ ἐξερεύνησις τοσούτου χώρου διὰ τῶν παρεχομένων λίαν ἀραιῶς ἐκάστοτε γλίσχρων πιστώσεων καθίσταται καὶ δυσχερῆς καὶ χρονία καὶ ἀνιαρά.

Α. Σ. ΑΡΒΑΝΙΤΟΠΟΥΛΟΣ

5. ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΝΙΚΟΠΟΛΕΩΣ
(1924)

Κατὰ τὸ παρελθὸν φθινόπωρον (7βριον-ἀρχὰς 8βρίου) ἐξηκολούθησα δαπάναις τῆς ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας τὴν ἀνασκαφὴν ἐν τῷ μεγάλῳ χριστιανικῷ κτιρίῳ, ὅπερ εἶχον ἤδη ἐν μέρει ἀποκαλύψει κατὰ τὰ ἔτη 1921·2. Τὸ παμμέγιστον τοῦτο οἰκοδόμημα κεῖται ἔναντι καὶ κάτωθεν τῆς μεγάλης δεξαμενῆς Νικοπόλεως ἐπὶ τῆς ὁδοῦ, τῆς ἀγοῦσης ἀπὸ Πρεβέζης εἰς Ἰωάννινα, κατὰ τὸ 99ον περίπου χιλιόμετρον. Τότε ἀπεκαλύφθη καὶ ἡ λίαν μεγαλοπρεπῆς εἴσοδος αὐτοῦ, ὧς ἀποδεκνύουσι τὰ ἔρεπια τοῦ περισωθέντος προπύλου, ὅπερ κεῖται πρὸς Δ, ἥτοι πρὸς τὸ μέρος τῆς ὁδοῦ.

Ἀκριβῶς δὲ ἐν τούτῳ τῷ τμήματι τοῦ κτιρίου εἰργάσθη κατὰ τὴν ἐφετινὴν σκαφικὴν περίοδον, ἀπεκάλυψα δὲ ἀριστερόθεν τῆς κυρίας εἰσόδου, ἥτοι πρὸς Ν, εὐρύτατον *τετράγωνον πλακόστρωτον ἄλλοτε χῶρον*, ὡς μαρτυροῦσιν αἱ πολλαὶ λευκαὶ διασωθεῖσαι πλάκες, κείμεναι εἰσέτι κατὰ χῶραν. Τὸ τετράγωνον τοῦτο ἦτό ποτε *περιστύλιον*, διότι σφίζονται εἰσέτι πολλαὶ πέριξ *βάσεις ἰωνικαί*, ὧν οἱ λειοὶ καὶ ἀρράβδωτοι *κίονες* κεῖνται παραπλεύρως χαμαὶ ἐρριμμένοι καὶ τεθραυσμένοι. Ἰδίως δὲ σφίζονται αἱ βάσεις καὶ οἱ κίονες τῆς μεσημβρινῆς πλευρᾶς, διότι φαίνεται ὅτι ἐν χρόνοις ὑστέροις τὸ κτήριον ὑπέστη πολλὰς μετασκευὰς καὶ ἀνακαινίσεις, ἰδίως κατὰ τοὺς πρώτους μ. Χ. αἰῶνας, δὲν εἶναι δὲ ἀπίθανον τὸ οἰκοδόμημα τοῦτο νὰ ἦτο ἀρχικῶς *ῥωμαϊκὸν μέγαρον*, νὰ μετεσχηματίσθη δὲ κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους εἰς *μητροπολιτικὸν* ἢ ἐν γένει *ἐκκλησιαστικὸν ἴδρυμα*, ὡς μαρτυροῦσιν οἱ πολλαπλοὶ ἀνευρεθέντες ἐπὶ πλείστων ἀρχιτεκτονικῶν μελῶν *ἀνάγλυπτοι σταυροί*, οἱ κιονίσκοι τῶν *διλόβων καὶ τριλόβων παραθύρων* καὶ τὰ ἐπὶ τῶν *κεράμων* κεχαραγμένα *χριστιανικὰ* σύμβολα, ὅμοια ἐντελῶς πρὸς τὰ τῶν κεράμων τῆς πρὸ ἐτῶν ἀνασκαφείσης περιφήμου Βασιλικῆς Δουμετίου ἐν Νικοπόλει. Πλὴν τούτων ἀνευρέθησαν καὶ πολλαὶ *κιονόκρανα* κορινθιακοῦ μὲν ῥυθμοῦ, ἀλλ' ὡς οὗτος μετεπλάσθη κατὰ τοὺς πρώτους χριστιανικοὺς χρόνους. Τὰ κιονόκρανα ταῦτα εἶναι θαυμαστῆς τέχνης καὶ λίαν ἐπιμεμημένης ἐργασίας. Ἀλλὰ τὸ πάντων ὠραιότατον εὑρημα εἶνε τὸ κατὰ μῆκος τῆς μεσημβρινῆς στοᾶς εἰς μῆκος 18 μ. καὶ πλ. 1,90 ἀποκαλυφθὲν *ψηφιδωτὸν δάπεδον*, κατὰ τὸ πλεῖστον ἄριστα διασωθὲν, ἐφ' οὗ παρίστανται διάφορα κοσμήματα, οἷον *κύκλοι ἀλληλἐνδτοι, φολίδες* καὶ ποικίλα ἄλλα σχήματα, οἷα ἀπαντῶσιν εἰς πολλαὶ ψηφιδωτὰ τῶν ῥωμαϊκῶν καὶ πρωτοχριστιανικῶν χρόνων. Φαίνεται δ' ὅτι τὸ ψηφιδωτὸν τοῦτο δάπεδον περιέθεε πέριξ ὀλόκληρον τὸ τετράγωνον, ὡς ἐξάγεται ἐκ τῶν ἀπειραρίθμων διαφόρου μεγέθους τεμαχίων ψηφιδωτῶν, τὰ ὁποῖα ὡς πλακοῦντες 0,06 καὶ 0,07 ἑκατοστῶν πάχους ἐξήχθησαν ἐκ τῶν χωμάτων τῆς ἀνασκαφῆς καὶ ἐπὶ τῶν ὁποίων ἀπαντῶσι τὰ αὐτὰ κοσμήματα, ἃ ἀνωτέρω περιεγράψαμεν. Πάντα ταῦτα τὰ τεμάχια μετέφερον εἰς τὸ Μουσεῖον Πρεβέζης, ἵνα χρησιμεύσωσι μίαν ἡμέραν, ὁψέποτε ἀποφασισθῇ ἡ στερέωσις καὶ συμπλήρωσις τῶν ψηφιδωτῶν Νικοπόλεως.

Ἐντὸς τῆς ἐπιχώσεως εὐρέθησαν καὶ *ρομίσματα* τινὰ *ῥωμαϊκὰ καὶ βυζαντινά*, ἀποτμήματά τινὰ ἐπιγραφῶν καὶ *χαλκοῦς σταυροὺς μεθ' ἁλύσεως*

καὶ ἀγκιστροτῆς ἐξαορτήσεως, ἐξ οὗ δηλοῦται ὅτι οὗτος ἀπετέλει μέρος χριστιανικῆς μεταλλίνης λυχνίας.

Ἐκ πάντων τῶν ἀνωτέρω βεβαιοῦται κατὰ τρόπον ἀναμφέριστον ὅτι πρόκειται περὶ χριστιανικοῦ ἰδρυμάτος, ἀρχιερατικοῦ μεγάρου, ὡς ἤδη προεικόσαμεν, ἢ καὶ ἱερατικῆς σχολῆς, ἣς ἰδρυτῆς ἐγένετο ὁ ἀρχιερεὺς Ἀλκισών, ὡς ἐξαγγέλλει ἡ πρὸ διετίας ἐν τῷ κατωφλίῳ τῆς θύρας τῆς μεγάλης αἰθούσης (ἑστιατορίου) τοῦ αὐτοῦ κτηρίου ἀποκαλυφθεῖσα ὑφ' ἡμῶν ἐπιγραφή: «τὸ πᾶν ἔργον ἐκ θεμελίων ἔκτισεν ὁ ἀγιώτατος ἀρχιερεὺς Ἀλκισών», ὅστις ἦκμασεν ἐπὶ αὐτοκράτορος Ἀναστασίου, κατὰ τὰς ἀρχὰς περιῖπου τοῦ βου αἰῶνος.

Ἄλλὰ πάντα ταῦτα θὰ διαλευκάνη ἢ ἐν τῷ μέλλοντι ὀλοσχερῆς ἀνασκαφῆ τοῦ μεγαλοπρεποῦς τούτου κτηρίου, οὗ ὑπολείπονται πολλὰ εἰσέτι διαμερίσματα τεθαμμένα ὑπὸ βαθεῖαν ἐπίχωσιν. Ἐκεῖνο ἐν τούτοις, ὅπερ εἶναι ἀσφαλές καὶ βέβαιον, εἶναι ὅτι τὸ ἴδρυμα τοῦτο ἀνηγέρθη κατὰ τὸν βον περιῖπου αἰῶνα καὶ εἶναι σχεδὸν σύγχρονον πρὸς τὴν θαυμαστὴν χριστιανικὴν Βασιλικὴν Δουμετίου, μεθ' ἧς ἔχει πολλὰ τὰ κοινά, πρὸ παντὸς δὲ τὴν τεχνοτροπίαν καὶ τὰ κοσμήματα τῶν ψηφιδωτῶν δαπέδων, τὰ ὅποια νομίζει τις ὅτι κατεσκευάσθησαν ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ τεχνίτου.

Ἄλλ' ὅ,τι πρέπει νὰ προσελκύσῃ τὴν προσοχὴν καὶ μέριμναν τῆς τε ἀρχαιολογ. Ἑταιρείας καὶ τῆς ἀρχαιολογ. ὑπηρεσίας τοῦ Δημοσίου εἶναι τὸ ζήτημα τῆς διατηρήσεως, τῆς στερεώσεως καὶ συμπληρώσεως τῶν μοναδικῶν τούτων μνημείων τῆς πρωτοχριστιανικῆς καὶ βυζαντινῆς τέχνης, διότι, ἐὰν ἀφελῶσιν, ὡς ταῦτα ἔχουσι σήμερον, καὶ δὲν ληφθῆ σοβαρὰ περὶ τούτων μέριμνα, θὰ καταστραφῶσιν ὀλοσχερῶς ὑπὸ τε τῶν κακοποιῶν στοιχείων καὶ ἐκ τῶν βροχῶν καὶ τῶν ἀναφυομένων θάμνων, ὧν αἱ ῥίζαι εἰσχωροῦσιν καὶ ὑπ' αὐτὸ τὸ ἐξ ἀσβεστοκονιάματος ὑπόστρωμα τῶν ψηφιδωτῶν συντελοῦσιν εἰς τὴν διάσπασιν καὶ ἔκπτωσιν τῶν ἐπ' αὐτοῦ ἐμπεπηγμένων ψηφιδῶν. Καὶ ἐγὼ μὲν ἐκάλυψα πάντα ταῦτα τὰ ψηφιδωτὰ διὰ στρώματος ποταμίας ἄμμου εἰς ὕψος 0,30, ἀλλὰ τοῦτο εἶναι μέτρον προσωρινὸν μὴ δυνάμενον δυστυχῶς νὰ προστατεύῃ ταῦτα κατὰ τῶν ἀνωτέρω φθοροποιῶν στοιχείων. Εἶναι λυπηρὸν ὅτι τοιαῦτα μεγίστης ἀξίας μνημεῖα δὲν ἔτυχον τῆς δεούσης προσοχῆς παρὰ τῶν ἀρμοδίων, ἐνῶ ἔπρεπεν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἀφειδῶς νὰ παρασχεθῶσιν τὰ μέσα πρὸς πλήρη καὶ πολυτελῆ αὐτῶν δημοσίευσιν καὶ πρὸς τελείαν διάσωσιν ἀπὸ πάσης ἐν τῷ μέλλοντι καταστροφῆς.

Πρὸς τοῦτο δὲν ἔπαυσα ἀπευθύνων ἐπανελημμένας ἐκθέσεις καὶ ὑπομνήματα καὶ πρὸς τὴν ἀρχ. Ἐταιρείαν καὶ πρὸς τὸ Σ. Ὑπουργεῖον, κατὰ δὲ τὸ παρελθὸν φθινόπωρον ἔπεισα τὸν δήμαρχον Πρεβέζης κ. Βασ. Μπάλκον, ὅπως ὁ δῆμος τῆς πόλεως ταύτης, ἣτις εἶναι οἶονεὶ ἡ θετὴ θυγάτηρ τῆς ποτε περιφανοῦς καὶ ἰσχυρᾶς μητροπόλεως, ἀνεγείρῃ περίπτερον ἄνωθεν τοῦ ψηφιδωτοῦ τοῦ πρὸς διετίας ἀποκαλυφθέντες *παρεκκλησίου* τοῦ χριστιανικοῦ τούτου ἰδρύματος. Ἐὰν συντελεσθῇ ἡ στέγασις αὕτη, θὰ περισωθῇ ἐν τῶν ὄραιοτάτων ψηφιδωτῶν τῆς περιωνύμου πόλεως τοῦ Αὐγούστου.

Συγχρόνως κατὰ τὴν ἐκεῖ διαμονήν μου ἐφέτος κατώρθωσα καὶ ἄλλο τι, ὅπερ σπουδαίως θὰ προαγάγῃ τὰς ἐν Νικοπόλει ἀρχαιολογ. ἐργασίας τῆς ἡμετέρας Ἐταιρείας. Ἀπὸ τοῦ πρώτου ἔτους δηλ. τῆς ἐνάρξεως τῶν ἐν Νικοπόλει ἀνασκαφῶν ἐξήτησα, ἵνα παραχωρηθῇ ἡμῖν τὸ ὄραιο *ὀθωμανικὸν τέμενος* (τζαμί), ὅπερ κεῖται ἐντὸς τοῦ φρουρίου τῆς πόλεως Πρεβέζης, γνωστοῦ ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου. Ἄλλ' ἐπὶ δώδεκα ἤδη ἔτη ἦτο ἀδύνατος ἡ παραχώρησις, διότι ἐχρησιμοποιεῖτο τοῦτο συνεχῶς ὑπὸ τοῦ ἐκεῖ Ε' Σώματος Στρατοῦ ὡς ἀποθήκη ἄλλοτε πυρομαχικῶν, ἐσχάτως δὲ διαφόρων στρατιωτικῶν εἰδῶν. Τύχῃ ἀγαθῇ ἐφέτος ἐπετεύχθη τοῦτο χάρις εἰς τὴν προθυμίαν καὶ εὐγένειαν τοῦ στρατηγοῦ καὶ διοικητοῦ τοῦ Ε' Σώματος Στρατοῦ κ. Τσιρογιάννη, οὕτω δὲ νῦν θὰ στεγασθῶσιν ἐν λαμπροτάτῳ χώρῳ πάντα τὰ ἀρχαιολογικὰ εὐρήματα τῶν ἀνασκαφῶν Νικοπόλεως, ὡς καὶ τὰ λοιπὰ ἐκ τοῦ Νομοῦ Πρεβέζης καὶ ἀλλαχόθεν περισυλλεγόμενα ἀρχαῖα, ἅτινα μέχρι τοῦδε προχείρως ἐστεγάζοντο ἐν τοῖς ἰσογείοις δωματίοις τοῦ ἐν Πρεβέζῃ Δημαρχείου.

Ἐν τέλει δημοσιεύω τὴν ἐν Νικοπόλει ἀνευρεθεῖσαν ἐφέτος *ἀναθηματικὴν ἐπιγραφὴν* ἐπὶ βάσεως ἀπολεσθέντος ἀνδριάντος (0,80×0,42), ἔχουσαν ὧδε.

Π Ο > Γ Ρ Α Τ Ι Λ Ι Ο Σ
Σ Ε Ν Τ Ι Λ Ι Α Ν Ο Σ
Γ Α > Γ Ρ Α Τ Ι Λ Ι Ο Ν
Α Σ Π Ρ Ο Ν > Τ Ο Ν
Ι Δ Ι Ο Ν Α Δ Ε Λ
Φ Ο Ν > Κ Α Τ Α Τ Ο
Υ Η Φ Ι Σ Μ Α Τ Η Σ
Β Ο Υ Λ Η Σ

Ἐπίσης ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, ἐπὶ τῆς κεντρικῆς ὁδοῦ τῆς Πρεβέζης κειμένης, εὑρηται ἐν μὲν τῷ ὑπερθύρῳ τῆς κυρίας εἰσόδου ἦδε ἡ ἐπιγραφή ἐν σχήματι σταυροῦ:

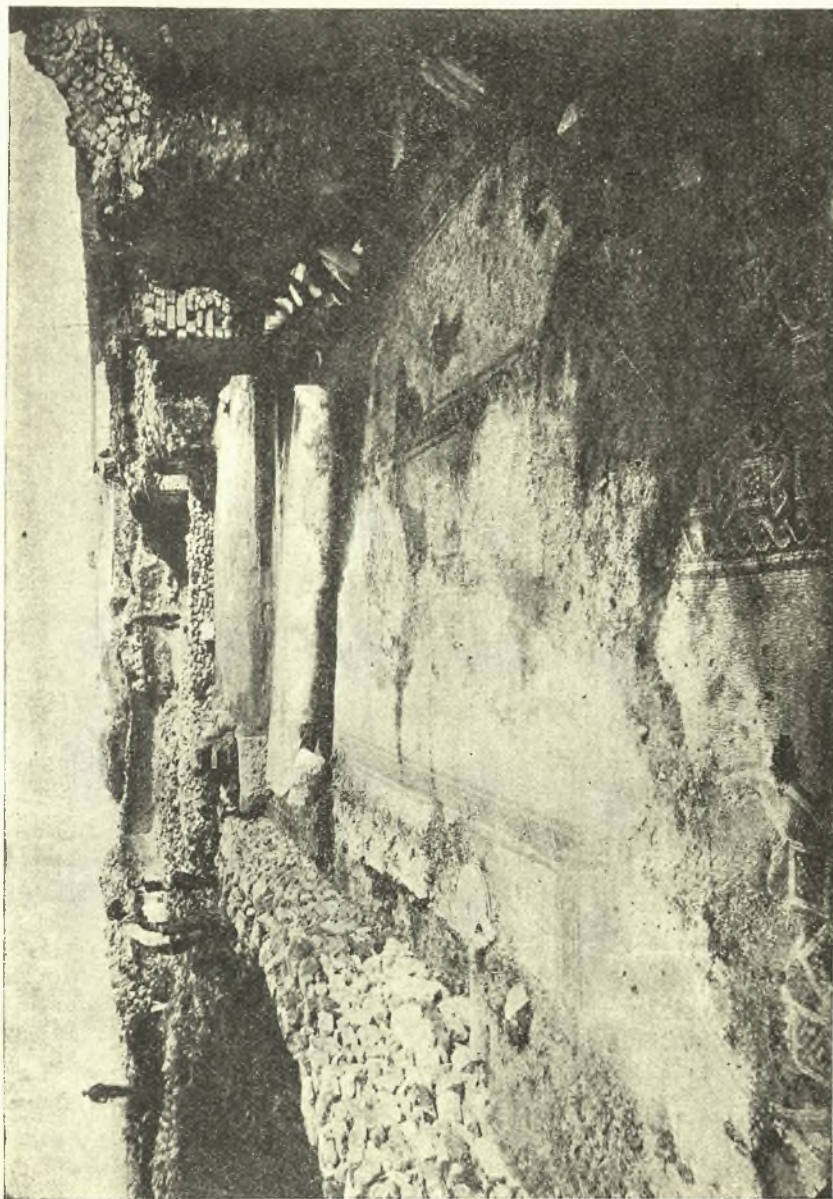
τουτω	
τω οπλ	Γ >
ο Δεμω	Κνο
νει φρυτου	πρλου
σι	
1740	XXXX
ιουνίου VI	ΘΘΘΘ

Ἐν δὲ τῷ κατωφλίῳ τῆς αὐτῆς θύρας λίαν ἐφθαρμένη ἡ ἐξῆς ἐπιγραφή (64×42):

Λ Ο Υ Β Π Ο Ν
Γ Ω Ν Ι Ο Σ
Κ Ο Ι Ν Ο Φ
Ι Κ Ι Ο Σ

Ἐν τῇ ἀλλῇ ὑπάρχει κορινθιακὸν κιονόκρανον, ἐντὸς δὲ τοῦ ναοῦ θαυμασία παλαιὰ μεταβυζαντινὴ εἰκὼν, παριστῶσα ἐντὸς πολλῶν οἰκῶν τὸ *Μαρτύριον* τοῦ Ἁγίου Βασιλείου, ἐπίσης δὲ καὶ παλαιὰ εἰκὼν τῆς Θεοτόκου.

Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῆς παρουσίας ἐκθέσεως ἃς μοι ἐπιτραπῆ νὰ δημοσιεύσω τέσσαρας εἰκόνας ψηφιδωτῶν, ἅτινα ἀνήκουσιν εἰς τὴν ἀνασκαφὴν τοῦ παλαιοχριστιανικοῦ κτηρίου, τοῦ γνωστοῦ ἐν Νικοπόλει ὑπὸ τὸ ὄνομα «Βασιλόσπιτο», κείμενον ἄνωθεν τῆς μεγάλης δεξαμενῆς καὶ ἀκριβῶς ἔναντι τῆς Βασιλικῆς Δουμείου, ὅπερ ἀνέσκαψα ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῶν ἐκεῖ ἀνασκαφῶν μου, ἐπέρανα δ' ἐν ἔτει 1916 (ἴδε «Πρακτικά» 1916-9), δημοσιεύονται δὲ νῦν τὸ πρῶτον, διότι τότε δὲν κατωρθώθη νὰ ληφθῶσι φωτογραφίαι τῶν ψηφιδωτῶν τούτων μνημείων.

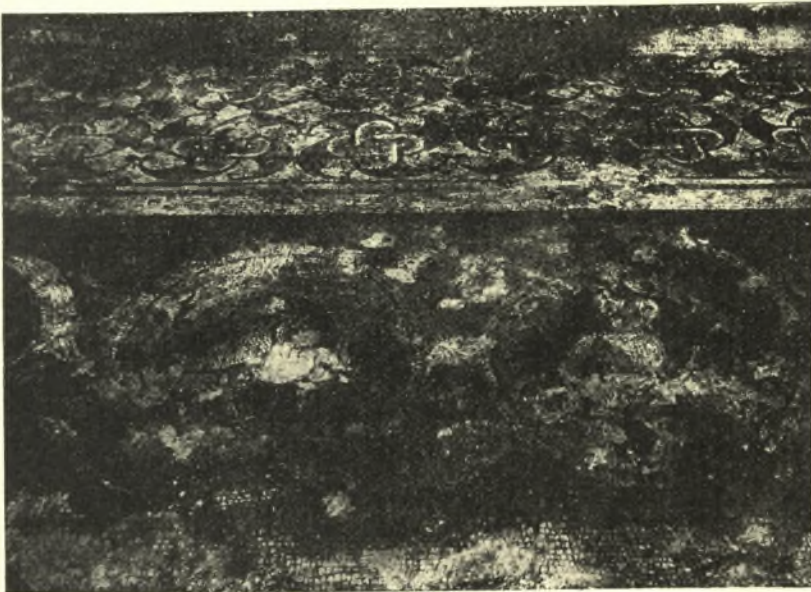
Εις. 1. Η μεσημβρινή πλευρά του περιστελίου του προτογοριστιανικού ιδρύματος, του γωστού σήμερα από τό όνομα « Βασιλόσπιτο », έφ' ού υπήρχε μέγα ψηφιδωτόν.

Εἰκ. 2. Ψηφιδωτὸν παριστῶν *Τρίτων*, ἀποκαλυφθὲν ἐν τῷ περιστύλιῳ τοῦ πρωτοχριστιανικοῦ ἱδρύματος τοῦ γνωστοῦ σήμερον ὑπὸ τὸ ὄνομα «Βασιλόσπιτο».

Εἰκ. 3. Ψηφιδωτὸν τοῦ προτογοριστιανικοῦ ἱδρύματος, «Βασί-
 λούσιτος». Ἐν κύκλῳ ἡ ἐπιγραφή: + Ἐπὶ Γεωργίου Ἐκδίκου.

Εἰκ. 4. Ψηφιδωτὸν περιστελίου τοῦ «Βασιλόσιτου» ἐναντι
 τῆς Βασιλικῆς Δομητίου. Κεφαλῆαι ἀνδρῶν καὶ καὶ διάφορα
 ἄλλα ποιήλια κοσμήματα

ΑΛΕΞ. ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΥΣ